

Journal of Applied Tourism Research

2022, Vol. 3, No. 1, 95-104

ISSN: 2717-8951

A DARK CONCEPT IN TOURISM: WAR TOURISM AND TWO INCIDENTS WITH RUSSIA

Kader KIZIL EROL¹

Abstract

Tensions and conflicts between different nations from time to time have existed throughout history. Some of them even continued for years and eventually went to war. Many of these wars caused radical changes in those societies, and some even changed the fate of those societies. Naturally, tourism activities, whose subject is human, have also been affected by these conflicts and wars in many ways. Tourism is one of the sectors most affected by social events such as political turmoil and terrorist incidents within or outside the national borders.

Today, the number of visits to the battlefields, which are carried out mostly with the effect of spiritual and national feelings, and their place in the tourism sector are increasing day by day. In this study, the results of the downing of a Russian army plane within the borders of Turkey on 24 November 2015 and the reflections of the Russia-Ukraine war that started on 26 February 2022 were evaluated in terms of tourism.

Keywords:

Tourism, War
Tourism,
Tourism
Prospects

Article History:

Received:
11 May 2022
Accepted:
28 Jun 2022

TURİZMDE KARANLIK BİR KAVRAM: SAVAŞ TURİZMİ VE RUSYANIN TARAF OLDUĞU İKİ OLAY

Özet

Farklı milletler arasında zaman zaman yaşanan gerginlikler ve çatışmalar tarih boyunca var olmuştur. Hatta bunların bazıları yıllarca devam etmiş, sonunda savaşa kadar gitmiştir. Bu savaşların birçoğu o toplumlarda çok köklü değişikliklere sebep olmuş hatta bazıları o toplumların kaderini değiştirmiştir. Doğal olarak, öznesi insan olan turizm faaliyetleri de bu çatışmalar ve savaşlardan çok yönlü olarak etkilenmiştir. Turizm, ulusal sınırlar içinde veya dışında yaşanan siyasal çalkantılar ve terör olayları gibi toplumsal olaylardan en çok etkilenen sektörlerin başında gelmektedir.

Günümüzde daha ziyade manevi ve milli duyguların etkisiyle savaş alanlarına yapılan ziyaretlerin sayısı ve turizm sektöründeki yeri her geçen gün daha da artmaktadır. Bu çalışmada 24 Kasım 2015 tarihinde Rus ordusuna ait bir uçağın Türkiye sınırları içerisinde düşürülmesinin sonuçları ve 26 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna savaşının yansımalarının neler olabileceği turizm açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar

Kelimeler:

Turizm, Savaş
Turizmi,
Turizm
Beklentileri

Makale

Geçmişi:

Alınan tarih:
11 Mayıs 2022
Kabul tarihi:
28 Haziran 2022

¹ ORCID: 0000-0002-9143-2946. Öğr. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Çorlu Meslek Yüksekokulu Pazarlama Bölümü, kkizilerol@nku.edu.tr

1. Giriş

Turizm, insanların kişisel veya ticari/profesyonel amaçlarla olağan çevrelerinin dışındaki ülkelere veya yerlere hareketini gerektiren sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgudur. Bu insanlara ziyaretçi denir (turist veya günöbirlikçiler; yerleşik veya yerleşik olmayanlar olabilir) ve turizm, bazıları turizm harcaması anlamına gelen faaliyetleriyle ilgilidir (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, 2008).

Birleşmiş Milletler tarafından verilen bu tanım turizmi anlamak için üç farklı bakış açısını ortaya konmuştur: sosyal olgu, kültürel olgu ve ekonomik olgu.

Bu bakış açılarından ilki turizmin sosyal bir olgu olmasıdır. Gerçekten de turizm sosyal uyum için itici bir güçtür ve turizm karşılıklı anlayış yaratmada önemli bir role sahiptir. Turizm, ekonomik, sosyal ve medeniyet açısından önemi fark edilmeden, çoğu kez elitist bir faaliyet olarak yanlış anlaşılmıştır. Bir yerden başka bir yere din, zevk, deneyim, eğitim ve iş amacıyla seyahat etmek, herhangi bir toplum sınıfının münhasır ayrıcalığı değil, evrensel bir olgudur. Turizm, farklı kültürlerden ve bölgelerden insanları bir araya getirir ve daha iyi bir karşılıklı anlayışı teşvik eder. Bunu etkili ve kalıcı bir şekilde yapabilmekse ulusal ve uluslararası düzeyde barış koşullarını gerektirir. Bu nedenle turizmin dünyadaki en büyük barış hareketi olduğu ve karşılıklı anlayışın oluşmasında önemli bir rol oynadığı haklı olarak söylenmektedir.

İkinci olarak kültürel olgu terimini incelemek gerekir. Turizm, farklı uluslardan insanlar arasında kültürler arası etkileşimi içerir ve bu nedenle daha iyi anlayış ve barışçıl ilişkiler kurmaya yardımcı olur. Turizm, kültürel anlayışı, karşılıklı saygıyı ve barışı teşvik ederek bölgeler ve komşu ülkeler arasındaki diyalogları güçlendirir.

Üçüncüsü ise ekonomik olgudur. Turizmin ekonomik etkisi dünyanın en dinamik ve en büyük bacasız sanayisi olmasında yatar. Dünya'daki turizm gelirleri GSMH'nin yaklaşık %11'ini oluşturmaktadır. Diğer yandan ekonominin ana konusu, insanın sonsuz ihtiyaçlarını kıt kaynaklarla maksimum faydayı sağlayacak şekilde gidererek bireyin ve toplumun refahını artırmaktır. Değişen dünya, insanların minimum çalışma süresine karşılık maksimum dinlenme süresi kavramını gündeme getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında turizm, insanların zaruri ihtiyaçları içinde sayılabilecek durumdadır. Türkiye'de turizm sektörü, özellikle 1980 yılından sonra büyük bir gelişme göstermiş, büyük bir döviz girdisi sağlayarak dış açıkların giderilmesinde, işsizliğin azaltılmasında ve ödemeler bilançosunun iyileştirilmesinde önemli bir paya sahip olmuştur. Turizmin ekonomik olgusu ülkeler için o denli önemlidir ki turizm ekonomisinin kendine ait bir tanımı ve turizm okullarında okutulan bir dersi vardır. Turizm ekonomisi, turistik olayların nedenlerini, kapsamını, gelişme koşullarını, sonuçlarını, bu olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini bilimsel yöntemlerle ekonomik açıdan araştırarak turizm olayının bağlı olduğu kanun ve ilkeleri ortaya koyan bir disiplindir (Olalı ve Timur, 1988:195).

Bu kadar farklı açılardan ele alınarak yine çok farklı açılardan etkiler yaratan turizmin şüphesiz çok farklı şeylerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Turizm sektörünü etkileyen temel faktörlere bakıldığında ilk dikkat çeken faktör politik ve jeopolitik koşullardır. Turizm sektörü, şüphesiz ki siyasal ve jeopolitik gelişmelerden en çok etkilenen sektörlerden biridir. Mal ihracatının zaman içinde verdiği tepkiye karşın turizm sektörü bu gelişmelere anında tepki verdiğinden, turizmin siyasete karşı hassasiyeti oldukça fazladır. Örneğin terör olayları ile ulusal sınırlar içinde veya dışında yaşanan toplumsal olaylar, turizmin ülke ekonomisine sağlayacağı katkının önemli belirleyicilerindendir.

Bu çalışmada Rusya Federasyonu'nun başrolde olduğu iki siyasi durumun Türk turizm sektörüne etkileri incelenmektedir. Bu olaylardan biri 24 Kasım 2015 tarihinde Rus ordusuna ait bir uçağın Türkiye sınırları içinde düşürülmesi olayıdır. Diğer olay ise 26 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna arasındaki savaştır. Araştırmada ilk olayın sonuçları, ikinci olayın ise

olası sonuçları ele alınacaktır. Bu iki olayın ortak noktasında yer alan siyasi ve jeopolitik olaylar turizm ile ilişkileri açısından sonuçlarda yer almaktadır.

Bu çalışmada ele alınan iki olayın etkileri bakımından çok farklı boyutları olduğu açıktır. Bu anlamda her iki olay kendi içinde ele alınmalı ve ardından diğer değişkenlerle birlikte değerlendirilmelidir. Ayrıca, Rusya ile ilgili olmakla birlikte farklı ülkelerin turizm sektörlerini etkileyebilecek daha fazla sayıda ve daha farklı olayların olduğu da bilinmektedir. Ancak bu çalışmada sadece Türkiye-Rusya arasındaki net gerilim ve Rusya-Ukrayna arasındaki net savaşın Türk turizmine etkileri tartışılmakta ve söz konusu etkiler savaş turizmi açısından ele alınmaktadır.

2. Turizm Savaşı Sever mi?

Savaş ve turizm arasındaki bağlantı, genellikle eski savaş alanlarına veya anma yerlerine yapılan ziyaretler yoluyla savaş bittikten çok sonra turizm açısından anlaşılır. Savaş ve turizm arasındaki karşıt bir ilişki bugün bariz görünse de bu iki olgunun aslında II. Dünya Savaşı sonrasında birlikte şekillendiğini hatırlamak önemlidir. "Savaş sonrası turizm- Anma turizmi", 1945'ten sonra benzeri görülmemiş bir ölçekte ortaya çıkan boş zaman uygulamalarına atıfta bulunur.

Hatta Bertram M. Gordon (2018) Savaş Turizmi adlı eserinde İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Fransa'daki turizme odaklanmış ve Fransa'ya yapılan savaş turizmi konusunu ele almıştır. Aslında burada belirtmek istenen savaş sonrası kalıntıların turistik bölge veya anma yeri haline gelmesidir. Ülkemizde de pek çok savaş bölgesi ve şehitlikler turistik bölge olarak görülmektedir. Her ne kadar can yakıcı olsa da turizm savaştan nemalanan bir sektördür. Ayrıca Walton (1996) çalışmasında turizmin bu nemalanmasını savaş esnasına kadar getirmiştir. Walton'a göre ikinci dünya savaşı zamanında izne çıkan askerlerin açık buldukları tatil bölgelerinde ve otellerde turizm faaliyetlerine devam ettikleri görülmektedir. Çalışmanın verilerini edindiği yöntem ise oldukça inandırıcıdır. Dünyanın dört bir yanından farklı bölgelere hareket eden bu milyonlarca asker, savaş sırasında ailelerine yazdıkları mektuplarda turistik faaliyetlerini yazmıştır.

Turizm ve savaş birbirini dışlayan şeyler değildir. Nitekim savaş zamanlarında, cephelerin hemen gerisinde ve askerlerin izinlerini geçirdikleri alanlarda turizm her zaman farklı şekillerde var olmuştur. Bunun dışında savaş sonrasındaki turizm çeşidi ise anma turizmi şeklinde adlandırılır. Anma turizmi söz konusu savaşlar bitmeden, ölen bir akrabanın izinden savaş meydanlarına yapılan ziyaretlerle başladı.

Her ne şekilde olursa olsun savaş ve turizm kelimelerini birbirinden keskin sınırlarla ayırmamızın pek mümkün olmadığı görülmektedir. Lisle (2000) bu konuda şöyle bir ilişki ortaya koyar: savaş turizme, turizm barışa neden olur.

İkinci Dünya Savaşı'nın modern turizmin doğuşundaki önemi göz önüne alındığında, savaşın daha sonra turist uygulamasından uzaklaştırılması ilginçtir. Nedensel bağlılıktan basit bir denklem çıkar: Modern turizm yalnızca tehlikenin olmadığı yerde gelişir ve turistik yerler asla doğrudan savaş ve tehlikeyle birlikte olamaz. Bir başka ifadeyle modern turizm her zaman iki rakip ve çoğu zaman çelişkili söylem arasında müzakere gerektirir: Turizm bölgesi turist için olağanüstü ve farklı olmalı çünkü turizm farklılıklarla ilgilidir ve turizm bölgesi güvenli olmalı, turizm bu katılım sırasında güvenliği garanti etmelidir. Turist bakış ufkunda savaş belirlediğinde, olağanüstülük ve farklılık söylemi yerini güvenlik söylemine bırakır. Bir yer ne kadar egzotik, olağanüstü veya farklı olursa olsun, turistin güvenliği sağlanamazsa, o yer turist bakışının ufkundan çıkacaktır.

3. Turizm Hareketlerini Etkileyen Başlıca Unsurlar

Turizm endüstrisinin işleyişini etkileyen birçok faktör vardır. Bazıları hemen etki gösterirken, uzun vadede etkileyen faktörler de bulunmaktadır. Örneğin destinasyonun iklimi özellikle deniz kum güneş tatili seven turistler için önemlidir ve iklim, hava koşulları ve benzeri doğa olayları turizmi doğrudan etkiler. Diğer yandan ülke ekonomisinin daralması, işsizlik gibi sebeplerle iç turizmin zarar göreceği açıkken, tüm bu ekonomik sebepler yerel para birimini değersizleştiriyorsa yabancı turist için destinasyonu cazip hale getirebilir. Yapılacak seyahatin amacına bağlı olarak destinasyondaki önemli bölgeler de çekiciliği üzerinde etkili olacaktır. Örneğin dini amaçla yapılan seyahatlerde destinasyondaki ibadethaneler veya diğer dini mekanlar turizm üzerinde doğrudan etki gösterecektir. Fakat bu turistin dinine göre de değişebilir ve bu durumda dolaylı etki söz konusu olur. Şöyle ki Hristiyan dinine mensup bir kişinin İstanbul'a gelme sebebi dini inançları değildir, bu durumda İstanbul'daki dini mekanlar ve ibadethaneler onun için doğrudan etki yaratmaz. Ancak İstanbul'a gelen her turist gibi o da tarihi camileri ziyaret edecektir. Bu durumda bu mekanlar kişi üzerinde dolaylı etki göstermiş olacaktır. Diğer yandan seyahat amacı kültürel ise bu defa destinasyondaki kültürel mekanların, tarihi bölgelerin ve ören yerlerinin doğrudan etkisinden söz edilir.

Kültürel mekanlar veya tarihi bölgeler dendiğinde ilk akla gelenler şüphesiz tarihteki savaşlarla ilgili olan mekanlar olmayacaktır. Ancak yapılan çalışmalar göstermiştir ki geçmişin savaş hatıraları bugünün seyahat anılarına dönüşmüştür.

Her ne kadar acımasızca gelse de artık Çanakkale Şehitler Abidesi bir turistik bölgedir. Bosna Hersek ve tabii Mostar Köprüsü artık bir açık hava savaş müzesidir. İstanbul Surları tarihte, onları aşarken ölenlerle ölümsüzleşse de bugün üstünde fotoğraf çekilen turistlerin fotoğraf makineleriyle ölümsüzleşmektedir. Berlin'deki Yahudi Anıtı bir savaş özü olarak yapılsa da bugün Almanya'nın turizm gelirlerine katkı sağlayan bir merkezdir.

4. 24 Kasım 2015 Olayı – Rusya-Türkiye Gerilimi

Rusya Federasyonu Hava Kuvvetleri'ne ait Sukhoi Su-24M tipi bir uçak, sınır ihlali gerçekleştirmesinden dolayı Türk Hava Kuvvetleri tarafından düşürüldü. Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre Türk hava sahasını ihlal eden uçak, beş dakika içerisinde on defa uyarılmasına rağmen sınır ihlaline son vermeyince angajman kuralları gereği iki Türk F-16 uçağı tarafından vuruldu. Uçak, Suriye Türkmen Ordusu'nun kontrolündeki Bayırbucak bölgesine düştü. Uçaktaki iki pilot paraşüt ile atlamasına rağmen, pilotlardan biri Suriye Türkmen Ordusu'na bağlı 10. Tümen tarafından ölü olarak ele geçirildi. Diğer pilot sağ olarak Lazkiye'deki Rus üssüne ulaştırıldı. Helikopterle pilotları arama sırasında muhalifler tarafından bir helikopter düşürüldü ve bir Rus deniz piyadesi vuruldu. Düşen uçağın parçalarının etrafa savrulmasından dolayı Hatay'ın Yayladağı ilçesinde de iki Türk vatandaşının yaralanmasına sebebiyet verdi. Rusya Savunma Bakanlığı ise uçağın Türk hava sahasını ihlal etmediği iddiasında bulundu. ABD öncülüğünde IŞİD'e karşı yapılan Doğal Kararlılık Operasyonu'nun Sözcüsü Albay Steve Warren ise Rus uçağının sınır ihlaline karşı on defa uyarıldığını doğruladı. NATO ise ellerindeki verilerin Rus uçağının Türk hava sahasını ihlal ettiğini yönünde olduğunu açıkladı.

Söz konusu olayın Türk turizm sektörüne şüphesiz oldukça fazla etkisi oldu. İlk tepki beklendiği üzere Rusya'dan geldi. Olayın 2015 sonunda gerçekleşmiş olması, 2015 yılı yabancı turist sayılarına çok fazla etki etmezken, sektörün en önemli pazarlarından olan Rus pazarından gelen yabancı misafir sayısındaki düşüş kendisini 2016 verilerinde hissettirdi. Türkiye'ye gelen yabancı misafirlerin her yıl yaklaşık %10'unu Rus misafirler oluşturmaktadır. 2015 yılında da bu düzey aynı kalmıştır, ancak 2016 yılında oran küçülmüştür. 2017 yılına gelindiğinde ise Rusya federasyonundan ülkemize gelen yabancı misafir sayısı artmış, siyasetteki yumuşama turizm

sektörüne olumlu yansımıştır (2015 yılı Rus misafir sayısı: 3.649.003 ve toplam yabancı misafir sayısı: 36.244.632; 2016 yılı Rus misafir sayısı: 36.244.632 ve toplam yabancı misafir sayısı: 25.352.213; 2017 yılı Rus misafir sayısı: 4.715.438 ve toplam yabancı misafir sayısı: 32.410.034) (kaynak: www.tursab.org.tr).

24 Kasım 2015 tarihinde yaşanan bu olay Rusya ve Türkiye arasındaki siyasi gerilimi artırmasının yanında ülkemizde bacasız sanayi olarak görülen ve ödemeler dengesinde önemli bir payı olan Türk turizmini derinden etkilemiştir. Savaş ve turizm olgularının yan yana yazılması zor ve olumsuz beklentileri çağrıştırıyor olsa da turizmin savaşa alışmasının ve savaşın da turizme katkı sağlamasının kaçınılmaz olduğu açıktır. Söz konusu olayın turizme etkisi Türkiye'ye gelen turist sayısında ve turizm gelirlerinde azalış ile sonuçlanmıştır. Ancak tarihteki çok sayıda savaşın, yaralar sarıldıktan sonra turist çekme potansiyeline dönüştüğü görülmektedir. 2022 yılında başlayan ve an itibariyle devam etmekte olan Rusya-Ukrayna Savaşı da gelecekte turizm potansiyeli olarak tarihteki yerini alacaktır.

5. 26 Şubat 2022 Olayı – Rusya-Ukrayna Gerilimi

26 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan savaş, 2020 yılından beri yaşadığımız Covid-19 pandemi şokundan kurtulmaya çalışan turizm sektörü için yeni bir krize dönüşmüş durumdadır. Pandemiden kaynaklı ciddi kayıplar yaşayan turizm sektörünü, tam rahat bir nefes almaya ve kayıplarını telafi etmeye hazırlandığı sırada, şimdi de Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan savaşın tahrip edici bir hale dönüşmesiyle zor günler beklemektedir.

Turizm sektöründe krize sebep olan olayların başında gelen savaş ortamları, insanların hem psikolojik hem de sosyo-ekonomik açıdan çok büyük sıkıntılar yaşamalarına sebep olmaktadır. Savaşla birlikte genel anlamda ekonomik refah azaldığı için bu dönemde insanlar ilk olarak seyahat harcamalarından tasarruf etmeye başlamaktadırlar. Dolayısıyla, pandemi döneminde bile en çok turist aldığımız ülkeler olan Rusya ve Ukrayna arasındaki bu savaş, Türk turizm paydaşlarının 2022'e dair beklentilerini alt üst ederek şok etkisi yaratmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığının verilerine göre, 2021 yılında, Rusya'dan 4 milyon 700 bin, Ukrayna'dan ise 2 milyon turist gelmiştir (www.tursab.org.tr.). Beklentilerin altında kalan 2021 sezonunda bile, Türkiye'yi ziyaret eden yabancı turistlerin %27,3'ünü bu ülkelere gelen turistler oluşturmuştur. Bu yılın başında 3 milyon Ukraynalı, 7 milyon Rus turisti ağırlamaya hazırlanan Türk turizm işletmelerinin tahmini, Ukrayna ve Rus pazarından gelecek döviz gelirinin 2022 yılı için 10 milyar dolar olacağı doğrultusunda idi. Ancak, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan savaş sonrası gerçekleşen erken rezervasyon iptalleriyle birlikte daha şimdiden 3 milyon Ukraynalının gelmeyeceği kesinleşmiş durumdadır. (<https://www.birgun.net/haber/endiseli-bekleyis-382807>)

Henüz iptal edilmemiş rezervasyonlar için ise tehdit altındaki hava sahaları ve ulaştırma maliyetlerindeki fahiş artışlar çok büyük engel teşkil etmektedir. Rus ve Ukraynalı turistlerin gelebilecek olmaları, sezonlarını neredeyse bu turistlerle kapatan Akdeniz Bölgesindeki turizm işletmeleri açısından daha da büyük bir sıkıntı yaratacaktır. Çünkü bu bölgedeki yeme-içme, konaklama ve animasyon gibi turizm hizmetlerinin çoğu Rus ve Ukraynalı turistlere özgü planlanarak uygulanmaktadır. Ayrıca, Rusça bildiği için özellikle bu bölgede istihdam edilen personelin çoğu, sektör uzmanlarının beklentilerine göre ya işsiz kalacak ya da başka sektörde çalışmaya başlayacaktır. Sürdürülebilir bir çalışma ortamının mümkün olmaması nedeniyle pandemi döneminde başlayan kalifiye personelin başka sektörlerle kayması da turizm sektörü açısından bir diğer önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, çoğunlukla Rus ve Ukraynalı turistlerin tercih ettikleri Alanya ve Antalya'nın da kötü bir sezon geçireceği öngörülmektedir.

Rusya'dan geçen yıla kıyasla %50 daha az turist geleceği, ancak gelecek turistin de çok daha az harcama yapabilme kapasitesine sahip olacağı düşünülmektedir. Artan enerji maliyetlerinin de sektörde yarattığı sıkıntı hesaba katıldığı zaman, turizm işletmecileri bırakın kar yapmayı, sezonu büyük zararlarla kapatacakları konusunda endişe duymaktadırlar. Hala sürmekte olan Rusya-Ukrayna geriliminden dolayı Türk turizminin 10 milyar dolar civarında bir kaybının söz konusu olabileceğini belirten yetkililer, pandemiyle geçen yılların kayıplarını telafi etmeyi uman turizmciler açısından bu durumun tam bir hayal kırıklığı olduğuna dikkat çekmektedirler. Dolayısıyla, bütün bu yaşanan olumsuzluklar açısından devlet ve sektör temsilcileriyle yapılan iş birliği çalışmalarına rağmen, Türk turizminin geleceğinin barışa bağlı olduğunu söylemek hiç te abartı olmayacaktır.

Bugün Rusya-Ukrayna savaşının turizme yansımalarının neler olacağını, bu ülkelerden gelecek turist sayılarında ve turizm gelirimizde ne kadar azalma olacağını konuşup kaygılanırken, belki de savaş sonrası bizler bu ülkelerin yabancı turist kayıtlarına geçeceğiz. Öncelikle, savaş yüzünden vatanlarını terk etmek zorunda kalan insanlar, savaş biter bitmez ilk fırsatta tekrar ülkelerine dönüp yakınlarını bulmaya çalışacaklar yani “anma turizmi” denilen faaliyeti gerçekleştireceklerdir. Savaşın nasıl gerçekleştiğini, ülkelerinde neleri değiştirdiğini, savaşın acılarını tekrar hissederek ülkelerini yeniden görmek isteyeceklerdir.

İnsanların bu amaçlarla gerçekleştirdikleri turizm çeşidine de savaş alanı turizmi denilmektedir. Bu turizm çeşidinin ilgi alanı soykırım kampları, suikast yerleri, terör mekanları gibi savaş alanlarıdır (Doğaner S., 2006). İnsanların savaş alanlarına gitmelerinin amacı, savaşın başlı başına tarihsel bir olay olması ve belki de bir dönemi kapatıp yeni bir dönemi başlatmasıdır. Yapılan yazın taramasında savaş alanı turizminin daha çok hüznün turizmi kavramının altında incelendiği görülmüştür. Miles (2014:135), hüznün turizminin; idamları, suikastları, mezarlıkları, toplu mezarları, anıtları, hapishaneleri, toplama kamplarını ve savaş bölgelerini ziyaretleri içerdiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla, kelime anlamlarıyla turizm ve hüznün neredeyse zıt anlamlı ifadeler olsa da bunları hayatın içinde birbirinden ayırabilmek neredeyse imkansızdır.

Çanakkale'ye Anzaklar tarafından yapılan seyahatler, Bosna Hersek ve Sırbistan'a dünyanın dört bir yanından yapılan ziyaretler, Güney Kore'ye Türkler tarafından şehit yakınlarının mezarlarını bulmak için yapılan ziyaretler gibi pek çok örnek, savaş ve turizm kelimelerini bir araya getiren örneklerdir.

6. Sonuç

Önemli bir kültürel zaman belirleyicisi olan savaş, o bölgedeki insanlar üzerinde savaş öncesi, savaş süresi ve savaş sonrası olmak üzere üç safhadan oluşan bir etki bırakmaktadır (Smith, 1998). Savaş yaşandığı dönemde birçok şeyi değiştirebildiği gibi sonrasında da farklı etkiler yaratabilmektedir. Bunlardan bir tanesi de savaşın yaşandığı bölgelerde kültür turizmi altında gelişen “savaş turizmi”dir. Turizmin çeşitlilik kazanmasında hayli öneme sahip olan savaş alanları yüzyıllar sonra bile birçok insanı o bölgeye çekebilme önemine ve cazibesine sahip yerlerdir. Savaşın tarihsel bir olay olması, insanlarda o bölgede yaşananlara, çekilen acılara, verilen mücadeleye, ölenlere, kaybedene, direnene ve kazanana dair hep bir merak uyandırmıştır. Savaş alanları, birçok insanda sanki oraları ziyaret ederse, o döneme tanıklık edeceği ve belki de o savaş dönemlerinde yaşananları böylelikle daha iyi anlayabileceğini düşündürmüştür.

Son yıllarda gittikçe ilgi çeken bir turizm faaliyeti olmasına rağmen savaş turizmi kavramı hem ulusal hem de uluslararası yazında farklı isimlerle ifade edilmektedir. Örneğin, uluslararası çalışmalarda karşımıza “karanlık turizm” anlamına gelen “darktourism” olarak çıkmaktadır (Foley & Lenon, 1996). Bloom (200) ise, bu alternatif turizm çeşidini; geniş sayıdaki insanları etkileyen ölüm olaylarının yaşandığı yerlere yapılan turistik hareketler olarak tanımlamıştır.

Bristow ve Newman (2004) tarafından ise “ürkütücü turizm” anlamına gelen “fright turizm” şeklinde ifade edilmiştir. Slayton (2006) ise, ölüm olaylarının kişilerde içsel acı uyandırması nedeniyle “dark” yerine “keder” anlamına gelen “grief” kelimesini tercih ederek bu alternatif turizm faaliyetini “keder/hüzün turizmi” olarak tanımlamıştır. Bu konuda ulusal alandaki tanımlara bakıldığında ise; “hüzün turizmi” (Kozak ve Bahçe, 2009; Kılıç ve Akyurt, 2011, Kılıç vd.,2011, Bildir vd., 2015; Varol, 2015), “savaş veya askeri turizm” (Doğaner, 2006); Söyler ve Ertaş, 2016), “savaş alanları turizmi” (Alaeddinoğlu ve Aliağoğlu, 2007; Çelik vd., 2015), “karanlık turizm” (Çetinsöz ve Temiz, 2016), “ölüm turizmi” / Kaya, 2006) ve “keder turizmi” (Özçelik,2012), “kara turizm ve terör turizmi” (Yıldız vd., 2015) gibi birbirinden farklı isimlendirilmiştir.

Bu çalışmaya konu olan 26 Şubat 2022 tarihinde Rusya’nın Ukrayna’yı işgaliyle başlayan savaşın olumsuz sonuçlarını yavaş yavaş görmeye başladık. Daha şimdiden her iki ülkenin vatandaşları hem psikolojik hem de ekonomik açıdan etkilenmiş durumdadır. Günlerdir devam eden ve insanlık dramının yaşandığı Rusya-Ukrayna savaşı bugün sona erse bile, her iki ülkenin de kendini toparlaması yıllar alacaktır. Çünkü savaşa giren her iki taraf da maddi ve manevi olarak kaybetmeye mahkumdur. Yazılı ve görsel basından izlediğimiz savaş alanlarının onarımı bile zaman alacaktır. Kaldı ki kaybolan canların yeri doldurulamayacaktır. Ekonomik açıdan ise, bu savaş birçok ülkenin ekonomisini etkilemektedir. Türkiye’nin de her iki ülke ile olan mevcut ticaret hacminin yanı sıra, turizm konusunda da hem Rusya hem de Ukrayna ile ilişkileri mevcuttur. Ülkemize gelen turist sayısının yüzde 23’ü bu iki ülkeden gelmektedir ve bu savaştan dolayı Türk turizminin 10 milyar dolar civarında bir kaybının söz konusu olabileceğini düşünülmektedir.

Her ne şekilde olursa olsun savaş ve turizm kelimelerini hayatta keskin sınırlarla birbirinden ayırmamız pek mümkün görülmemektedir. Bir yandan, turizmin savaşı sevmediğini kabul ederken, bir yandan da alternatif bir turizm çeşidi olarak “savaş turizmi” kavramından bahsediyoruz. Bugün, Rusya- Ukrayna savaşı yüzünden kaybedilen turizm gelirlerimizden bahsederken, belki de savaş biter bitmez ilk fırsatta oradaki savaş alanlarını görmek üzere “anma turizmi”, “savaş turizm” ya da savaşın acılarını tekrar hissederek ziyaret edeceğimiz bu ülkelerde “hüzün turizmi” faaliyetleri gerçekleştirileceğiz.

Çalışmada yer alan 24 Kasım 2015 olayında Rusya-Türkiye arasındaki siyasi gerilim nedeniyle kaybedilen turizm gelirlerinin yerini 26 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşında kaybedilen insanlar almıştır. Her iki olaya Türkiye açısından bakıldığında olayların etkileri ortadadır.

Sonuç olarak, üzerinden asırlar da geçse yaşanan savaşlar unutulmayacak ama savaş alanlarına yapılan turistik geziler daima dünya barışını dileyerek korku ve karanlık içerisinde hüznle sonlandırılacaktır. Bu korku ve karanlığın belgelerinin ve bölgelerinin korunması ise savaş turizmi için önemli olduğu kadar acıların unutulmaması açısından da önemlidir. Koruma altına alınan bölgelere yapılan her seyahatin sonunda ise farkındalığı artan bireylerin geleceğe dair barış umutlarını koruyacakları aşikardır. Bundan sonraki çalışmaların da dünya üzerindeki tüm savaş alanlarının turizm potansiyeli olduğu acı gerçeğini kabul ederek yapılacağını düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alaeddinoğlu, F.ve Aliğaoglu, A. (2007). Savaş Alanları Turizmine Tipik Bir Örnek: Büyük Taarruz ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2):215-225
- Birdir, K., Dalgıç, A., Güler, O. ve Kayaalp, Y. (2015). Hüzün Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Deneyimleri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(4):12-23
- Blom, T. (2000). Morbid Tourism-A Postmodern Market Niche With An Example From Althorp. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 54(1), 29-36.
- Bristow, R. S., & Newman, M. (2005). Myth vs. fact: An exploration of fright tourism. In In: Bricker, Kelly, comp., ed. 2005. Proceedings of the 2004 Northeastern Recreation Research Symposium. Gen. Tech. Rep. NE-326. Newtown Square, PA: US Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Research Station: 215-221..
- Çatir, O. (2017). Savaş Alanı Turizmi: Bir Literatür Taraması. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 21-31.
- Çelik, S., Can, M., Gökçe, F. ve Akagündüz, M. (2015). Başkomutan ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parklarının Savaş Alanları Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi. 16. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı (s. 1253-1267), Çanakkale, 12-15.11.2015.
- Çetinsöz, B. C., & Temiz, G. (2016). Alternatif bir turizm türü olarak Türkiye'nin karanlık (dark) turizm potansiyeli. *IMCOFE. International Multidisciplinary Congress of Eurasia*, 2(3), 507-517.
- Doğaner, S. (2006). Savaş ve turizm: Troya ve Gelibolu savaş alanları. *Türk Coğrafya Dergisi*, (46), 1-21.
- Foley, M., & Lennon, J. J. (1996). JFK and dark tourism: A fascination with assassination. *International Journal of Heritage Studies*, 2(4), 198-211.
- Kaya, O. (2006). Ölüm Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı Ziyaret Eden Turistlerin Ziyaret Motivasyonlarını Anlamaya Yönelik Bir Araştırma ve Sonuçları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kılıç, B., & Akyurt, H. (2011). Destinasyon İmajı Oluşturmada Hüzün Turizmi: Afyonkarahisar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10(1), 209-232.
- Kılıç, B., Kurnaz, H. A., & Sop, S. A. (2011). Çekici Faktörlerin Destinasyon Seçimine Etkisinin Belirlenmesi ve Hüzün Turizmi İlişkisi.
- Kozak, M. A. ve Bahçe, S. (2009). Özel İlgi Turizmi. Ankara: Detay Yayıncılık
- Lisle, D. (2000). Consuming Danger: Reimagining the War/Tourism Divide. *Alternatives: Global, Local, Political*, 25(1), 91-116. <https://doi.org/10.1177/030437540002500106>
- Miles, S. (2014). Battlefield Sites As Dark Tourism Attractions: An Analysis Of Experience. *Journal of Heritage Tourism*, 9(2), 134-147.
- Olalı, H. & Timur, A. (1988). Turizm Ekonomisi. Ofis Ticaret Matbaası, İzmir.

- Özçelik, H. (2012). Gelibolu-Waterloo Karşılaştırılması Yoluyla Türkiye’de Keder Turizmi Potansiyeli Analizi (Master's thesis, Akdeniz Üniversitesi).
- Prentice, R. (1993). *Tourism and Heritage Attractions*. London: Routledge.
- Slayton, L. (2006). Ground Zero -Tragedy, Terror, and Grief Tourism. <http://www.grief-tourism.com/ground-zero-tragedy-terror-and-grief-tourism>, (01.12.2016).
- Smith, V. L. (1998). War and Tourism: An American Ethnography, *Annals of Tourism Research*, 25(1): 202-227.
- Söyler, S., & Ertuş, M. (2016). SuriYe Savaşının Turizm Etkisi Sınır İlleri ÜzeriNe Bir Araştırma.
- Varol, F. (2015). Hüzün Turizminin Türkiye’de Var Olan Potansiyeli Üzerine Kuramsal Bir Araştırma. In *Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, and Indicators içinde* (pp. 147-160).
- Walton, J. K. (1996). Leisure Towns in Wartime: The Impact of the First World War in Blackpool and San Sebastián. *Journal of Contemporary History*, 31(4), 603–618. <https://doi.org/10.1177/002200949603100401>
- Yıldız, Z., Yıldız, S. ve Aytemiz, L. (2015). Kara turizm, Terör Turizmi ve Türkiye Potansiyeli. *İtobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 4(2):390-407
- www.tursab.org.tr
- (<https://www.birgun.net/haber/endiseli-bekleyis-382807> (Erişim Tarihi: 04.04.2022 07:22))
- <https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-dunya-turizm-orgutu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 28.03.2022)
- <https://www.youtube.com/watch?v=tawLiut6NPI> (Erişim tarihi: 27.04.2022)

International Refereed & Indexed
Open Access e-Journal
JAToR ©
Journal of Applied Tourism Research

© Copyright of Journal of Applied Tourism Research is the property of University of Applied Sciences Tourism Faculty and its content may not be copied or e-mailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.